

Зуєв В. В.

аспірант

кафедри кримінального процесу

Національного університету

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

м. Харків, Україна

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ОСІБ ПРИ ТИМЧАСОВІЙ ПЕРЕДАЧІ

Процеси глобалізації, які охопили світ, призводять до того, що злочинність також набуває глобального та інтернаціонального характеру. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю є, з одного боку, умовою, а з другого – засобом зміцнення і гарантією внутрішньодержавної і міжнародно-правової законності і правопорядку. Основною метою такого співробітництва є вироблення єдиної стратегії і узгодженості дій держав у попередженні злочинності і безпосередній боротьбі з нею, а також у виконанні покарань. Сьогодні перед міжнародною спільнотою та законодавцем постає завдання розробки та впровадження дієвих

механізмів надання міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях, а також тих гарантій, які міжнародна співдружність надає особам, що беруть участь у кримінальному провадженні на міжнародному, міждержавному рівні, зокрема при тимчасовій передачі особи.

Інститут тимчасової передачі являє собою сукупність правових норм, що регулюють ситуацію, коли особа перебуває під вартою на території однієї держави, але її присутність необхідна для виконання слідчих дій, отримання, збирання доказів у конкретному кримінальному провадженні на території іншої країни. Така ситуація не є унікальною, оскільки транснаціональна злочинність, її характер обумовлює той факт, що особа може виступати у різних процесуальних статусах, одночасно бути обвинуваченим, свідком і потерпілим в різних кримінальних провадженнях в різних країнах. Інститут тимчасової передачі покликаний сприяти узгодженості досягнення цілей таких кримінальних проваджень.

Важливим елементом тимчасової передачі осіб є гарантії, які багато в чому визначають дієвість цього процесуального інституту, фактично, визначають реальну можливість його використання. У той же час гарантії осіб, відносно яких передбачається застосування тимчасової передачі, нерозривно пов'язані з підставами для відмови у цій процесуальній дії. Умови передачі або відмови у передачі визначаються міжнародними договорами або письмовими зобов'язаннями на основі принципу взаємності. Так, відповідно до ст. 78-1 Мінської конвенції передача на час особи, яку тримають під вартою, не проводиться, якщо:

- не отримано її згоди на передачу;

- якщо така передача може спричинити порушення встановлених строків утримання цієї особи під вартою або відбування нею покарання у вигляді позбавлення волі [1].

У найбільш повному обсязі гарантії осіб, щодо яких застосовується процедура тимчасової передачі, викладені в Європейській конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (1959 року). Статтею 11 Конвенції передбачено, що для використання цієї процедури необхідна особиста згода особи, відносно якої надійшов запит, що само по собі виводить цей інститут за рамки традиційного процесуального права, значною мірою орієнтованого на примушування до виконання певних процесуальних дій. Також зазначається, що у перепровадженні особи може бути відмовлено, якщо її перепровадження може привести до продовження строків її тримання під вартою, або якщо існують інші важливі обставини для того, щоб не перепроваджувати її на територію запитуючої сторони [2].

Остання умова є дещо «розмитотою», відсутність конкретизації «інших важливих обставин», безумовно, знижує ефективність тимчасової передачі, оскільки відкриває шлях до суб'єктивної оцінки таких обставин, відповідно ця умова потребує конкретизації. До таких можуть бути віднесені умови тримання під вартою в країні, куди особу передано для проведення процесуальних дій; хвороба особи, яка перебуває під вартою і що робить неможливим її участь у слідчих діях; засудження особи заочно на території запитуючої сторони, якщо слідчі дії проводяться в рамках статей кримінального кодексу, не передбачених кодексом сторони, яка передає; свідчення, отримані від особи, можуть бути використані запитуючою країною, як підстави для переслідування за релігійними, політичними мотивами; якщо особа, щодо якої застосовується процедура передачі, буде перевезена через територію третіх країн, де відносно цієї особи здійснюється кримінальне переслідування.

Такий підхід обумовлений тим, що особа, яка перебуває під вартою однієї країни, не має можливості самостійно з'явитися для дачі свідчень у межах юрисдикції запитуючої сторони і цим принципово відрізняється від інших (тобто тих, хто не утримується під вартою) свідків (що, по суті, і обґрунтовує необхідність її передачі, а не звичайного виклику).

Другим додатковим Протоколом до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах було запропоновано внести до ст. 11 Конвенції зміни, зокрема, було запропоновано включити в цю статтю умову, що особа, взята під варту, може бути тимчасово передана для «доказових цілей, відмінних від судового розгляду» [3].

Ця вказівка не знайшла зображення в офіційному тексті Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах, але тим не менш вона характеризує загальне ставлення європейської спільноти до правового статусу осіб, які передаються тимчасово. Це доповнення свідчить про те, що тимчасово передана особа не може бути обвинуваченим, більш того, така особа не може брати участі у стадії судового розгляду. Звідси випливає висновок, що така особа може брати участь у кримінальному провадженні на стадії винятково досудового розслідування у статусі потерпілого або свідка.

Проте, пунктом 10 ст. 18 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності визначено, що тимчасово видана особа може брати участь, зокрема, і в судовому розгляді [4].

Український законодавець пішов по шляху, окресленому Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності, визначивши в ст. 565 КПК України, що тимчасову передачу можуть ініціювати як орган досудового розслідування і прокурор, так і суддя або

суд України, які здійснюють кримінальне провадження. У цьому випадку норми українського КПК не вступають у протиріччя з нормами міжнародного права, фактично дають можливість брати участь переданій особі в кримінальному провадженні на стадії як досудового розслідування, так і судового розгляду, хоча статус її залишається незмінним.

Важливою гарантією для осіб, відносно яких передбачається застосування процедури тимчасової передачі, є положення, включене в текст ст. 565 КПК України, яке обмежує можливість тимчасової передачі умовою, що така особа не має притягуватися до кримінальної відповідальності за цим кримінальним провадженням на території держави, де вона перебуває під арештом або відбуває покарання [5]. Ця гарантія означає, що коли особу вже притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинений злочин за кордоном, то немає підстав просити про її тимчасову передачу для здійснення слідчих дій у рамках того ж кримінального провадження.

Тимчасова передача осіб, що перебувають під вартою, або засудженого до позбавлення волі, для проведення слідчих дій в іншій державі є інститутом міжнародного кримінального процесуального права, який характеризується підвищеним рівнем процесуальних гарантій, що виключають примус і дають право особі брати участь у провадженні як потерпілий, свідок.

У той же час цей інститут є, по-перше, майже не дослідженим процесуальною наукою, по-друге, таким, який потребує більш глибокої регламентації на законодавчому рівні з метою приведення до єдиного стандарту та уникнення розбіжностей в їх трактуванні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 10.11.94 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_036
3. Второй дополнительный протокол к Европейской конвенции о взаимной правовой помощи по уголовным делам. від 8 ноября 2001 года. – Режим доступа: <http://conventions.soe.int/Treaty/rus/Treaties/1.html/182.htm>
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_789
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, №9-10, №11-12, №13, Ст. 88. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>